

**Milé kolegyně, milí kolegové,**

nabízíme vám knížku **Hodnocení a sebehodnocení žáka**

Po obsahové stránce je knížka je členěna do dvou částí:

- a) informační: obsahuje údaje o škole, žákovi, rodičích; pravidla třídy, skupinové práce, termíny konzultací a prázdnin ve škole; účast žáka na zájmových kroužcích;

*Smyslem je, aby byly důležité informace o žákovi k dispozici i v nenadálých situacích, např. pro zastupujícího učitele, vychovatele atd...*

- b) vzdělávací: obsahuje informace o zvoleném způsobu a významu hodnocení a sebehodnocení pro rodiče a dále pak pravidelně se opakující týdenní sebehodnocení procesu učení, měsíční sebehodnocení žáka a měsíční hodnocení učitelem (formativní, sumativní), které učitel zaznamenává průběžně a souhrnně na konci určitého období.

*Smyslem je, aby se knížka stala pro učitele podstatným diagnostickým zdrojem informací o výsledcích, průběhu učení žáka i o jeho pokroku a aby byl žák systematicky veden k zodpovědnosti za své učení a k jeho hodnocení. Rodiči mají zaznamenané informace zprostředkovat vzdělávací cestu svého dítěte.*

System byl postupně ověřován, reflektován a inovován od roku 1998. Ke změnám většího významu došlo v roce 2007 v souvislosti s platností RVP ZV, kdy se její součástí stalo hodnocení klíčových kompetencí a následně v letech 2009-11. Analýza způsobu práce s uvedeným systémem, záznamů v informačních knížkách; rozhovory s učiteli, rodiči a žáky a potřeba získat další nezbytné diagnostické údaje vedly k poslední úpravě (platné od školního roku 2012/13).

Navržený systém hodnocení předpokládá intenzivní zapojení žáků do hodnotících procesů, a to ne nahodile, ale v jisté pravidelnosti.

Využívá jednak průběžného formativního hodnocení učitelem i žákem a dále pak pravidelného týdenního sebehodnocení žákem, které je doplněno o měsíční kompletující hodnocení. Tento proces je završen pololetním sumativním sebehodnocením. Na ně navazuje opět popsany proces hodnocení se závěrečným hodnocením na konci školního roku.

Koncept lze stručně charakterizovat následovně:

- pracuje s cíli žáka, žák sleduje a učí se vyhodnocovat svůj pokrok (Např. *Co umím velmi dobře, co se mi daří? Co ještě chci zlepšit? – pojmenuj svůj osobní cíl a napiš ho. Co pro splnění cíle udělám? Napiš, jak se ti daří plnit svůj osobní cíl. Napiš, s čím potřebuješ pomoci.*),
- systematicky a cíleně propojuje hodnocení učitele se sebehodnocením žáka v průběhu každého měsíce a celého školního roku,
- je založen na pravidelnosti – žák provádí záměrné týdenní sebehodnocení v průběhu každého měsíce v předepsané struktuře, což ovšem nevylučuje použití bezděčného situačního sebehodnocení v jakékoliv formě ve výuce,
- pravidelnost se promítá i do souhrnného měsíčního sebehodnocení, v němž se snaží postihnout zejména proces učení včetně afektivní složky hodnocení (Např. *Kdy je mi ve třídě, ve škole dobře, kdy jsem šťastný? Kdy se necítím ve třídě, škole dobře, kdy nejsem šťastný? Na který předmět se ve škole nejvíce těším? Co bych chtěl, aby bylo ve škole jinak? Nakresli situace ze třídy, školy, kdy ti bylo nebo je moc dobře....*),
- zahrnuje hodnocení výstupů dílčích předmětů i hodnocení klíčových kompetencí,
- klíčové kompetence jsou hodnoceny sumativně žákem, učitelem a rodiči (dvakrát ročně),
- rodiče hodnotí určitý výběr kompetencí, které mohou posoudit z pohledu domácího prostředí a přípravy žáka na výuku,

- do procesu hodnocení zahrnuje i rodiče, kteří mají možnost dát žákovi zpětnou vazbu nejen k výsledkům, ale zejména k procesu učení a pokroku (Např. *Jak byste posoudili moje pracovní úsilí a snahu za uplynulé období? Za co mě můžete ocenit? Co by mi ještě mohlo pomoci, co byste mi doporučili?*),
- v systému je zahrnuto formativní i sumativní hodnocení učitele i žáka; žák tvoří slovní pololetní a závěrečné sumativní hodnocení, v němž se projeví i získaná dovednost žáka aplikovat při hodnocení popisný jazyk,
- plní důležitou diagnostickou funkci – prostor pro sledování hodnot žáka (Např. *osobní přání žáka, přání pro třídu, rodinu; Co bych chtěl, aby bylo ve škole jinak? Nakresli situace ze třídy, školy, kdy ti bylo nebo je moc dobře...*).

Jde o vyvážený systém, v němž se oba typy hodnocení – učitele i žáka vzájemně doplňují a poskytují tak komplexní pohled na proces učení žáka a jeho výsledky. S výsledky hodnocení a sebehodnocení jsou seznamováni průběžně rodiče a do procesu hodnocení se zapojují.

### **Krátce ještě k jednotlivým částem této knížky:**

**Str. 2–4 informace o škole, žákovi a rodičích** (důležité informace by měly být zejména v nenadálých situacích „po ruce“ vždy a každému (i suplujícímu) učiteli.

**Str. 5–6 pravidla školy, třídy, skupinové práce** – je zcela na Vás, jakým způsobem budete s dětmi tato pravidla vytvářet a zaznamenávat. Je tu prostor pro mnoho možností. Jen pro ilustraci některé z nich – vytisknout a nalepit školní řád, klasifikační řád... Vytvořit si s dětmi pravidla třídy, zapsat je a doplnit obrázky, vytvořit si pravidla práce ve skupině, práva, povinnosti i sankce za porušení pravidel, která budou u vás ve třídě platit. Tato pravidla lze doplňovat, měnit, pokud už nevyhovují a vy se společně domluvíte na této změně. Děti se díky nim učí pracovat se systémem platných norem.

**Str. 8** je určena pro zaznamenání zájmových aktivit, které má dítě v rámci školy. Ve druhém sloupci rodiče vyznačí odchod (odjezd) dítěte domů, pokud bude opouštět školu samo. Třetí sloupec slouží pro vyznačení osoby a času, pokud bude dítě někdo vyzvedávat. Opět jde o informace, které by měly být dostupné každému učitelu (i suplujícímu).

**Str. 11 Co zajímavého už jsem se naučil/a (uved' příklad)** – díky tomuto zadání dáváme dětem najevo, že víme o tom, že už toho mnoho umí jak z předešlých ročníků, pobytu v MŠ, z domova, kroužků... Je to téma hlavně k diskusi o tom, co vlastně všechno už umíme a dokážeme (jezdít na kole, psát písmenka, počítat do 10, starat se o sestřičku, zavazovat si tkaničky...). Je možné i otevřít cestu života – co a kdy se dítě naučilo, dokázalo. Je to i jedna z prvních možností, aby děti poznávaly, v čem jsou jedinečné a jiné a učitel/ka vnímala, jakých dovedností si na sobě samy cení. Děti mohou kreslit i psát – podle toho, co je jim bližší.

**Str. 11–12** vysvětlení sebehodnocení a zkratk používaných při sebehodnocení. Tato dvojstrana je určena dětem, učitelům i rodičům.

**Str. 13 Moje očekávání** – děti píšou i kreslí, co od tohoto roku očekávají, na co se těší, co se chtějí naučit, dokázat. Je to přemýšlení o budoucnosti. Zazní tu určitě i první cíle, čeho chtějí děti dosáhnout. Pro stabilitu dítěte je důležité propojit minulost (str. 11), přítomnost i mít představu o budoucnosti. Učitelům a rodičům tato stránka ukazuje, jak dítě přemýšlí o tom, co jej čeká, jak je reálné ve svých očekáváních a představách. Texty i obrázky jsou pro učitele výborným diagnostickým podkladem a mohou sloužit jako východisko k celoročnímu plánu.

**Str. 14–16 Domácí úkoly a jiná sdělení** – tato dvojstrana se opakuje pravidelně v každém měsíci. Slouží pro zaznamenávání domácích úkolů i pro vzkazy, které potřebuje předat škola rodičům i rodiče škole. Informace mohou být vpisována, vlepována.

**Str. 17 Sebehodnocení průběhu vzdělávání** – i toto je pravidelně se opakující aktivita v týdnu. Děti zaznamenávají, ke kterým výstupům a kompetencím v současné době v jednotlivých předmětech

směřují. Zapisují si své sebehodnocení (dle str. 12). Není podstatné a ani žádoucí, aby vždy měly vyplněné pole *Ú* (úplně) a to proto, že je možné a i pravděpodobné, že v době zápisu se učivo teprve začínají učit a je tím pádem zcela přirozené, že většina třídy nebo všichni žáci je ještě nebude mít zvládnuté.

Důležitější je, aby se tento výstup opakoval i v dalších týdnech a dítě tak mělo možnost vidět postupně svůj pokrok. Z našich zkušeností jsem viděla, jak je pro děti a jejich objektivní sebehodnocení důležité společně se třídou se učit pojmenovávat, co jednotlivé úrovně znamenají.

Pokud tato činnost probíhá pravidelně, děti se hodnotí čím dále objektivněji a dokáží pojmenovávat, jak jim konkrétní učivo jde. Je možné hodnotit i různé kompetence – např. příprava pomůcek na lavici před vyučováním, úprava sešitů,...

Ideální je, pokud je možné zaznamenávat k hodnocení výstupy, nikoliv témata (viz více v publikaci Kratochvílová, J. Systém hodnocení a sebehodnocení škol: Zkušenosti z ČR i Evropských škol).

*Např.: Výstup v M – 2. ročník – násobím čtyřmi (pěti...).* Spolu s dětmi jsme si pojmenovali:

*Ú – násobím rychle (nemusím o tom přemýšlet) a spletu se jen výjimečně*

*O – násobím pomalu, ale nemívám moc chyb, ještě si musím říkat násobky nebo jsou příklady, které mi ještě nejdou*

*Č – umím násobky, rozumím tomu, jak se násobí, umím znázornit, ale dělám ještě hodně chyb a trvá mi to dlouho*

*JN – zatím ještě neumím ani násobky a nerozumím tomu, jak s nimi zacházet*

*(Úrovně mohou být pojmenovány ústně, zapsány na papíru, tabuli, aby je děti měly k dispozici. Děti se postupně učí pojmenovávat a hledat rozdíly mezi těmito úrovněmi)*

**Str. 18** projev dětí může pomoci při diagnostice vztahů ve třídě, škole, počátcích šikany,....., ale i vede dítě k uvědomění si pravidel, která jste si tvořili na začátku roku a máte je zapsaná na str. 5 – 6. Pravidla se tak nestávají jen formální záležitostí na papíře, ale součástí jejich života. Jejich plnění můžeme hodnotit po celý školní rok a třeba jen u některých jednotlivců...

### **Str. 25 Měsíční sebehodnocení žáka**

**Co umím velmi dobře** - děti píší nebo kreslí co nejvíc činností, které se jim opravdu daří. Pokud děti mají problém pojmenovávat, co umí, tak pomáhá, když si o tom děti popovídají nejdříve vzájemně, nebo se zkusí poradit v malých skupinách. Většinou jim spíše chybí nápad nebo odvaha pojmenovat to, co považují za samozřejmé. Díky této otázce a práce s ní se bude u dětí rozvíjet sebeúcta a sebevědomí. Zajímavá činnost je například i ta, že ostatní hádají, co si jednotlivé děti asi napsaly. Tím si navzájem dávají najevo, jaké silné stránky na sobě navzájem vidí.

**Co bych se rád naučil nebo dozvěděl** – děti kreslí nebo píší vše, co je v současné době zajímavá. Jejich zájem může, ale nemusí být ze školního prostředí. Je dobré děti povzbuzovat k tomu, aby jejich zájem byl otevřený i životu doma, v kroužcích,.. (*např. chci se naučit číst, jezdit dobře na kole, plavat, vědět víc o vesmíru, přečíst si knížku o koních,...*)

**Co ještě chci zlepšit** – dítě si pojmenovává svůj jeden konkrétní cíl – jde o oblast, kde cítí, že potřebuje nejvíce pomoci. V počátcích mu pomáhá při hledání cíle učitel. Od počátku práce s cíli je třeba vést k žáky k jeho konkretizování, nestačí sdělit *např. chci se lépe učit, chci mít lepší známky, chci být lepší v matematice. Buďte konkrétní a zcela jasně cíl zaznamenejte* Pomáhejte dětem přeformulovávat, jak si změnu představují – *např. chci umět hledat na mapě, chci rychleji počítat tabulku na násobilku,...*

**Co pro splnění cíle udělám** – i tady je zapotřebí děti učit jasně a konkrétně pojmenovávat. Takže ne *budu se učit, ale každý den spočítám 20 příkladů na násobilku, spolu s mamkou budu hledat dvakrát týdně na mapě, každý den budu 10 minut číst nahlas,...*

Tento plán podepisuje žák, učitel a rodič a je tu možnost o tomto dětském cíli a možnostech jeho plnění hovořit například při konzultacích. Pokud se dítě naučí pracovat s cíli, pojmenovávat je a hledat cesty k jejich splnění, přebírá tak postupně zodpovědnost za své učení a učitelé a rodiče mu v tomto snažení mohou, díky tomu, že o tomto vědí, pomáhat. Pro dosahování cíle si mohou žáci zpracovat

graf, na němž sledují, jak se jim daří naplňovat (viz více v publikaci *Systém hodnocení a sebehodnocení...*)

**Str. 33–34 *Sebehodnocení a hodnocení kompetencí žáka/žákyně*** – spolu s dětmi si povídejte o jednotlivých kompetencích (životních dovednostech). Aby děti tato činnost zajímala, tak se nám osvědčilo každé ráno si během jednoho týdne povídat vždy o jedné z kompetencí a stejně jako u učiva jsme si pojmenovávali, co konkrétně si představujeme pod jednotlivými úrovněmi (Ú, O, Č, JN) kompetencí. Vhodné je, pokud s dětmi i učitel/ka pojmenovává, na jaké úrovni zvládá v současné době tyto kompetence. Dětem to pomáhá v tom, aby viděly, že tyto dovednosti se učíme celý život. Děti zaznamenávají křížkem své sebehodnocení. Učitelé pak kroužkem označují svůj názor, svůj pohled na to, jak dítě tuto kompetenci zvládá.

**Str. 35 *Hodnocení kompetencí žáka/žákyně rodiči*** – rodiče označují, jak vidí své dítě doma. Smysl, cíl tohoto úkolu je třeba rodičům nejdříve vysvětlit a rodiče pro spoluúčast na hodnocení svých dětí získat (např. na třídních schůzkách). Chce to čas, trpělivost a argumenty.

**Str. 40** Téma se pojí s obdobím Vánoc, kdy lidé pojmenovávají svá přání a děti se tak učí přemýšlet nejen o sobě, ale i o druhých. Jde o vhodný diagnostický nástroj k hodnotám dítěte.

**Str. 47 *Moje vysvědčení*** – děti si píší své vlastní vysvědčení, své sebehodnocení za první pololetí. Pokud pravidelně pracují s týdenním sebehodnocením, tak nemívají problémy konkrétně pojmenovávat, co se jim dařilo, s čím měly potíže a jak se je snažily překonávat. Úroveň psaného textu vypovídá o úrovni práce třídního učitele s celým systémem hodnocení a sebehodnocení.

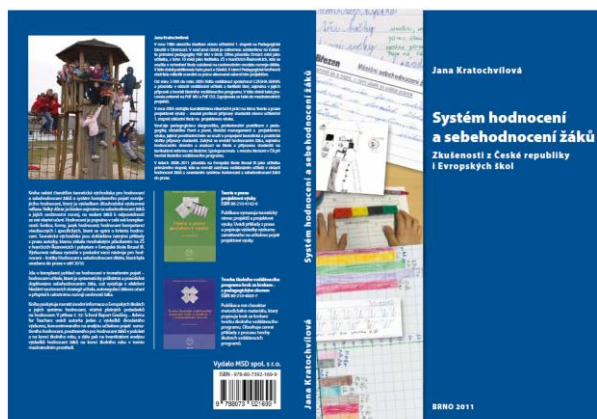
**Str. 48 *Vyjádření rodičů k rozvoji osobnosti žáka*** – rodiče mají možnost vyjádřit, jak vidí oni práci svého dítěte v prvním pololetí, zamyslet se nad pokroky svého dítěte.

**Str. 55** odpovědi na této stránce nám dávají zpětnou vazbu k naší práci, k práci učitelů.

Věříme, že s touto knížkou zažijete spolu s vašimi dětmi spoustu krásných zážitků, objevíte, v čem jsou jednotlivé děti rozdílné, uvidíte je i jinými očima než při běžné výuce. Knížka se může stát důležitým diagnostickým nástrojem pro podporu učení.

Není v našich silách popsat širší teoretický rámec hodnocení a sebehodnocení i praktické zkušenosti, které jsme za léta získali společně s dalšími kolegy, kteří s knihou pracují. Proto vám nabízíme publikaci **„Systém hodnocení a sebehodnocení žáků: Zkušenosti z ČR i Evropských škol“**, která vyšla v roce 2011. Knížka propojuje teoretické poznatky k hodnocení – funkce, typy, formy, popisný jazyk, kritéria, indikátory, hodnocení kompetencí... s praktickými zkušenostmi a ukázkami prací dětí i učitelů. Obálku a některé ukázky z ní najdete na následující stránce.

S objevováním hodnoty komplexního sebehodnocení a hodnocení vám přejeme mnoho krásných zážitků, bohatých zkušeností, a hlavně pokrok v rozvoji vašich žáků. I tuto publikaci můžete objednat v naší škole.



Publikace J. Kratochvílové